

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

BADANIA KONSERWATORSKIE
ORAZ
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH
SPICHLERZA ZBOŻOWEGO,
BRAMY ORAZ FRAGMENTU PIERWOTNEGO MURU
W BĄKOWIE

Autor badań: mgr Ewa Turowska
dyplomowany konserwator zabytków

nr dyplomu 1400/179605/2015

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW W TORUNIU
DELEGATURA W BYDGOSZCZY
65-102 BYDGOSZCZ, ul. Jasińska 2
tel./fax 52 322 40 00, 52 322 44 17
NIP 520-10-61-440, REGON 141273007

Grudzień 2021 r.

Opis nr 285/2022
z 30 marca 2022 r.
Kierownik Delegatury
mgr Elżbieta Dygaszewicz

Spis treści

I. Karta identyfikacyjna zabytku i dokumentacji konserwatorskiej	4
1. Dane przed rozpoczęciem prac	4
2. Dane o dokumentacji, przedmiot i zakres opracowania.....	5
II. Część opisowa.....	6
1. Zagadnienia historyczne.....	6
2. Opis formalny obiektu.....	11
2.1. Lokalizacja.....	11
2.2. Budowa technologiczna.....	12
2.3. Rzut i bryła.....	23
2.4. Kompozycja i wystrój architektoniczny.....	24
2.5. Elewacje.....	24
3. Technika wykonania oryginału	29
3.1. Elewacja.....	29
3.2. Stolarka okienna	29
3.3. Stolarka drzwiowa.....	29
3.4. Dach.....	29
3.5. Więźba dachowa.....	29
3.6. Wnętrze.....	29
3.7. Słupki bramy i mur	29
4. Opis stanu zachowania.....	30
4.1. Budynek spichrza zbożowego	30
III. Wytyczne i program prac konserwatorskich	32
1. Założenia konserwatorskie	32
2. Program prac konserwatorsko – restauratorskich	34
2.1. Budynek spichrza zbożowego	34
2.2. Słupki starej bramy oraz fragment pierwotnego muru.....	39
IV. Fotograficzna dokumentacja stanu zachowania	42

V. Część badawcza.....	58
1. Cel i zakres badań konserwatorskich	58
2. Wykonawcy badań.....	58
3. Metodyka badań	58
4. Miejsca pobrania próbek.....	59
5. Wyniki badań.....	60
5.1. Badania przybliżonego składu zapraw	60
6. Wnioski końcowe.....	61

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

1. DANE PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC

JEDNOSTKA EWIDENCYJNA:

RODZAJ: Spichlerz zbożowy.

CZAS POWSTANIA: w poł. XIX w.

LOKALIZACJA: Bąkowo, gmina Warlubie, powiat świecki, woj. kujawsko-pomorskie.

WŁAŚCICIEL/ UŻYTKOWNIK: Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza nr 1 "Dom Dziecka" w Bąkowie.

TECHNIKA:

Spichlerz zbożowy - mur z cegły pełnej palonej w wątku krzyżowym o grubości 55 cm, otynkowany. Obiekt niepodpiwniczony. Podmurówka z kamienia polnego na zaprawie wapiennej (mur cyklopowy). Tynki wewnętrzne wapienne pokryte pobiałą z boniowaniem na narożnikach budynku. Wnętrze otynkowane zaprawą wapienną, nałożona pobiała na ściany, sufit oraz kolumny. Podłogi deskowane. Więźba krokwiowo-jętkowa pokryta dachówką „karpówką” ułożona „w koronkę”. Kalenica przykryta jest „gąsiorami”.

Słupki bramy i mur - Słupki bramy murowane z cegły pełnej palonej w wątku krzyżowym. Szczyty słupków ceglanych wykonane z cegły wymurowanej pod skosem. Podmurówka ogrodzenia z kamienia polnego na zaprawie wapiennej (mur cyklopowy).

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE (LUB RENOWACJE): tak.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH SPICHLERZA ZBOŻOWEGO, BRAMY ORAZ FRAGMENTU PIERWOTNEGO MURU

W BĄKOWIE

Opracowanie:

mgr Ewa Turowska, Toruń, grudzień 2021 r.

mail: kontur.konserwacja@gmail.com, tel. 695573127

2. DANE O DOKUMENTACJI, PRZEDMIOT I ZAKRES OPRACOWANIA

Program prac konserwatorsko–restauratorskich spichlerza zbożowego, bramy oraz fragmentu pierwotnego muru w Bąkowie.

LICZBA STRON DOKUMENTACJI: 61

AUTORZY OPRACOWANIA:

mgr Ewa Turowska - dyplomowany konserwator, magister sztuki w zakresie konserwacji rzeźby kamiennej i detali architektonicznych, dyplom UMK nr 1400/179605/2015

DATA I MIEJSCE WYKONANIA: Grudzień 2021 r., Toruń.

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA:

1 egz. – WKZ Delegatura w Bydgoszczy, ul. Jezuicka 2, 85-102 Bydgoszcz.

2. egz. – Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza nr 1 "Dom Dziecka" w Bąkowie.

3 egz.

II. CZĘŚĆ OPISOWA

1. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Fot. 1. Pałac w Bąkowie od strony stawu.

Najwcześniejsza wzmianka o wsi Bąkowo pochodzi z 1295 r. Był to majątek rycerski - Rittergut. W 1356 r. Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego nadał dobra w Bąkowie Henrykowi von Frisohenbach. W 1357 r. Bąkowo należało do nieznanego z nazwiska Mikołaja. W 1358 r. właścicielami dóbr byli Henryk i Jestkan von Frischenbach. W 1454 r. majątek był własnością Hugona von Hutten, a następnie kolejnymi właścicielami byli Barbara Schoffinen i Szymon Sfasallo. W skład dóbr wchodziły miejscowości: Bąkowo, Płochocin i Krzewiny. W 1469 r. wsie kupił kapitan miasta nowego - Nienogniew Jasionina, płacąc Sfasalle 1060, a Schoffinie - 1100 marek. W 1509 r. właścicielką Bąkowa i należących do niego wsi była Elza Jasińska, która w 1517 r. sprzedała dobra swojemu synowi Przesławowi Jasińskiemu za 130 marek z zastrzeżeniem dla siebie darmowego budulca i drewna opałowego z okolicznych lasów, bezpłatnego przemiału zboża w młynie, 40 szekli mąki i 2 konwi miodu. W roku 1572 posiadłość uległa rozdrobnieniu na skutek podziału spadkowego. Całość podzielono na dwie połowy, z których jedna podzielona została jeszcze na 5 części.

W 1597 r. właścicielem Bąkowa został szlachcic Sebastian Czapski, a w latach 1684-1703 posiadaczem majątku był chorąży kwidzyński - Aleksander Czapski. W 1729 r. Józef Czapski podarował Bąkowo kasztelanowi gdańskiemu - Franciszkowi Czapskiemu i jego małżonce Amalii Katarzynie z Iwanickich, po których właścicielką wsi została Ludwika Czapska poślubiona podkomorzemu Skórzewskiemu. Michał i Ludwika Skórzewscy wzniesli w Bąkowie w 1780 r. kaplicę. 19 maja 1799 r., po śmierci Ludwiki Skórzewskiej, majątek przeszedł na własność jej syna - starosty Józefa z Drogosławia Skórzewskiego. U schyłku XVIII w. do majątku należały: Bąkówko, Bąkowski Młyn, Udzież, Rychława, Tryl Szlachecki, Pustkowie, Zdrojewo i Drogosław. W 1818 r. na skutek podziału spadkowego między rodzeństwem Skórzewskich Bąkowo przypadło Michałowi Ignacemu, który sprzedał majątek Andrzejowi von Goetzendorf - Grabowskiemu. 20 października 1831 r. Andrzej Grabowski wydzierżawił część majątku, a następnie, w 1840 r. sprzedał dobra za 40 000 talarów Gustawowi Gehrlichowi. Od tego czasu majątek przechodzi w ręce niemieckie. 16 lipca 1874 r. wydano races uwłaszczeniowy dla Bąkowa, którego właścicielami byli Carl Gustaw Adolf Edward Gehrlich i jego żona - Augusta Friederika z domu Tuerka. 13 stycznia 1885 r. majątek przejął ich syn - Carl Ernest Gehrlich z żoną - Henriette z domu Junga. W 1922 r. po śmierci rodziców właścicielem Bąkowa zostaje ich syn - Friedrik Gehrlich i jego żona Ehrengard z domu Bismarck. W okresie międzywojennym majątek został częściowo rozparcelowany i po parcelacji obejmował 834 ha użytków rolnych. W folwarku była gorzelnia i owczarnia zarodowa. Eriedrik i Ehrengard Gehrlich pozostali właścicielami Bąkowa do zakończenia II wojny światowej.

W 1946 r. majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa Polskiego, a ziemia została rozparcelowana i nadana dawnej służbie folwarcznej. W październiku 1946 roku, z Inicjatywy Kuratorskiego Okręgu Szkolnego Pomorskiego z Torunia, w pałacu utworzono Państwowy Dom Dziecka. Pierwotnie był stworzony dla sierot wojennych z czasem dla dzieci ze środowisk społecznie zaniedbanych. Dom Dziecka, wówczas był użytkownikiem 95 ha gruntów ornych. W 1970 r. 90 ha. gruntów przejęło PGR Rulewo, a na użytek P.D.Dz. pozostawiono 5 ha gruntów ornych, ogród warzywny, sad i park.

Fot. 2. Frontowa elewacja pałacu w Bąkowie zaadaptowanego na Dom Dziecka.

Obecna bryła Pałacu pochodzi z 2. Połowy XIX w. Cała budowla ma wiele cech stylu późno klasycystycznego. Boczne skrzydła są rozmieszczone symetrycznie względem portyku, który jest schowany za postpalladiańskimi arkadami. Całość wykończona została skromnym detalem. W 1976 roku wykonano kapitalny remont obiektu.

Legenda

- 1 Pałac, ob. remontowany
- 2 Działek P D Dz
- 3 Działek P D Dz
- 4 Spichlerz ob. ruina
- 5 Garaż
- 6 Obora
- 7 Garaż
- 8 Obora
- 9 Działek gospodarst.
- 10 Działek administracyj.
- 11 Działek gospodarst.
- 12 i 13 Warunki
- 14 Garaż
- 15 Dom mieszkalny nr 47
- 16 Dom mieszkalny nr 46
- 17 Dom mieszkalny nr 45
- 18 Dom mieszkalny nr 44
- 19 Dom mieszkalny nr 43
- 20 Dom mieszkalny nr 42
- 21-24 Działki gospodarst.
- 25-28 Niezmięta budynki inwentar.
- 29 Cmentarz

Rys. 1. Spis obiektów znajdujących się w założeniu pałacowo-parkowym¹.

¹ Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, Zespół folwarczny- karta założenie, nr. 5071

Ostateczna forma założenia pałacowo-parkowego ukształtowana została przez rodzinę Gehrlichów w 2 poł. XIX w. W tym okresie wzniesiono pałac w stylu eklektycznym oraz murowane zabudowania folwarczne. Od początku siedzibie właściciela towarzyszył park pałacowy ze starym drzewostanem, o czym świadczą pomnikowe dęby. Bąkowo pełniło funkcję ośrodka administracyjnego podległych mu majątków ziemskich.

Do chwili obecnej zachowała się w niezmiennym stanie wschodnia pierzeja podwórza z **zabytkowym spichlerzem** i dawną gorzelnią. Między spichlerzem a oborą wzniesiono garaże. Za gorzelnią usytuowany jest budynek gospodarczy. Od strony północnej podwórze zamyka budynek obory wzniesiony współcześnie na fundamentach i z wykorzystaniem murów zewnętrznych dawnej owczarni. W pierzei zachodniej, na miejscu nicistniejących stodół drewnianych, znajdują się warsztaty i garaże. Centralną część podwórza zajmuje budynek administracyjny, wzniesiony na miejscu dawnej kuźni i budynek gospodarczy. **Na wysokości spichlerza znajduje się fragment pierwotnego muru i słupki starej bramy.** Dalej, w kierunku pałacu, usytuowana jest nowa brama. Pozostałości drugiej starej bramy znajdują się przy wylocie drogi stanowiącej północną granicę parku. Pomędzy wschodnią pierzeją podwórza gospodarczego i droga lokalną prowadzącą do Warlubia znajdują nie dwa stawy. Na tym terenie rośnie kilka pomnikowych dębów².

W 1990 roku zespół pałacowo-parkowy został wpisany na listę zabytków pod nr A/242/1-5. z dnia 20. 10. 1990 r. Do rejestru zabytków oprócz pałacu i parku wchodzi również ówczesna obora, gorzelnia oraz spichlerz. Już w tamtych latach spichrz był w bardzo złym stanie zachowania.

² Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, Zespół folwarczny- karta założenie, nr. 5071

Spichlerz zbożowy wzniesiony został w poł. XIX w. we wschodniej pierzei podwórza gospodarczego, na osi północno-południowej.

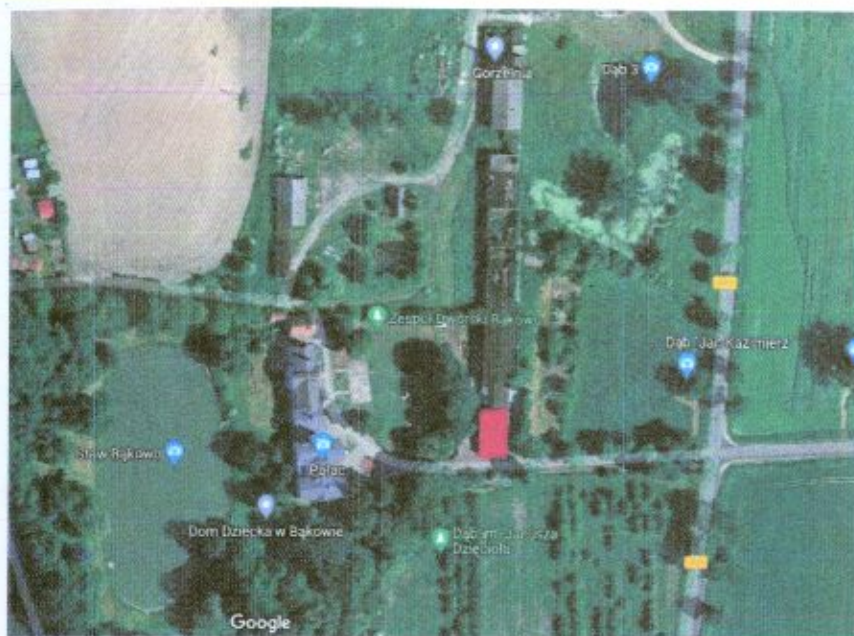

Fot. 3-8. Zdjęcia spichlerza oraz bramy wykonane w roku 1990³.

³ Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, Zespół folwarczny- karta założenie, nr. 5071

2. OPIS FORMALNY OBIEKTU

2.1. LOKALIZACJA

Fot. 9. Lokalizacja z mapy Google.

Wież Bąkowo leży we wschodniej części Wysoczyzny Świeckiej, przy wschodniej granicy Borów Tucholskich, na wysokości 70 m n.p.m., w odległości 2 km na południe od Warlubia (siedziby gminy) i 2 km na zachód od szosy Bydgoszcz - Gdańsk. Na zachód od Bąkowa w odległości ok. 1 km przebiega trasa Autostrady Bursztynowej A1.

Do założenia folwarcznego prowadzi droga dojazdowa, odbiegająca w kierunku zachodnim od drogi lokalnej Warlubie - Rulewo, która stanowi wschodnią granicę folwarku. Granice południową i zachodnią wyznacza droga, prowadząca do zabudowań mieszkalnych wsi.

Założenie architektoniczne składa się z zespołu pałacowo-parkowego, podwórza gospodarczego z budynkami inwentarskimi i gospodarczymi z gorzelnią, z sadu owocowego oraz kolonii mieszkaniowej⁴.

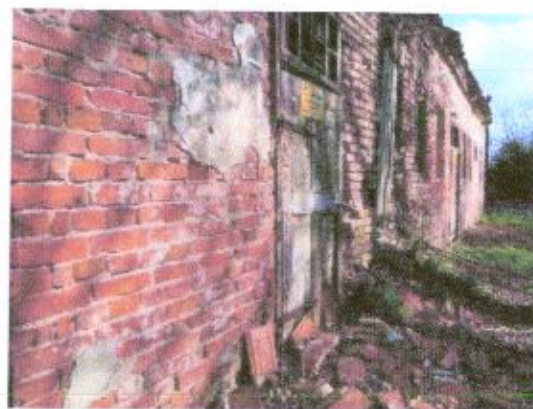
Dominantę architektoniczną zespołu stanowi pałac, usytuowany nad dużym stawem parkowym, na osi drogi dojazdowej do folwarku, mieszczący „Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą Nr. 1 "Dom Dziecka" w Bąkowie”.

⁴ Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, Zespół folwarczny- karta założenie, nr. 5071

2.2. BUDOWA TECHNOLOGICZNA

2.2.1. FUNDAMENTY I MURY

Spichlerz zbożowy wzniesiony został w poł. XIX w. we wschodniej pierzei podwórza gospodarczego, na osi północno-południowej, z cegły pełnej palonej w wątku krzyżowym, o grubości muru 55 cm, pierwotnie był otynkowany. Podmurówka z kamienia polnego na zaprawie wapiennej (mur cyklopowy). Obiekt jest niepodpiwniczony.

Fot. 10-15. Zdjęcia spichrza obrazujące sposób wymurowania.

2.2.2. OTWORY ELEWACYJNE

DRZWI

- **Drzwi po lewej stronie** - drewniane, 1-skrzydłowe, z opierzeniem płycin, z nieruchomym pierwotnie oszklonym, 6-półowym nadświetłem, zamknięte łąkiem prostym, na zawiasach pionowych, zamykane na kłódkę. Zamocowane obecnie skrzydło drzwi jest wtórne.
- **Drzwi po prawej stronie** - drewniane, 2-skrzydłowe, z żaluzjowym opierzeniem płycin, z nieruchomym pierwotnie oszklonym, 4-półowym nadświetłem, zamknięte łąkiem prostym, na zawiasach pionowych, zamykane na kłódkę.

Fot. 16. Zdjęcie obrazujące oryginalne drzwi spichrza oraz okucia drzwi głównych.

Fot. 17. Obecnie skrzydła drzwi po lewej stronie są wtórne. Po prawej stronie zachowały się oryginalne drzwi z żaluzjowym opierzeniem płycin oraz okuciami.

OKNA

- Elewacja zachodnia

Otwory okienne nicoszklone, niekiedy zamknięte 2-skrzydłowymi deskowymi okiennicami na zawiasach pasowych, o łąkach prostych, pełnych lub półkolistych. Pomędzy oknami blendy.

Fot. 18. Widoczne na starej fotografii oryginalne okiennice na zawiasach.

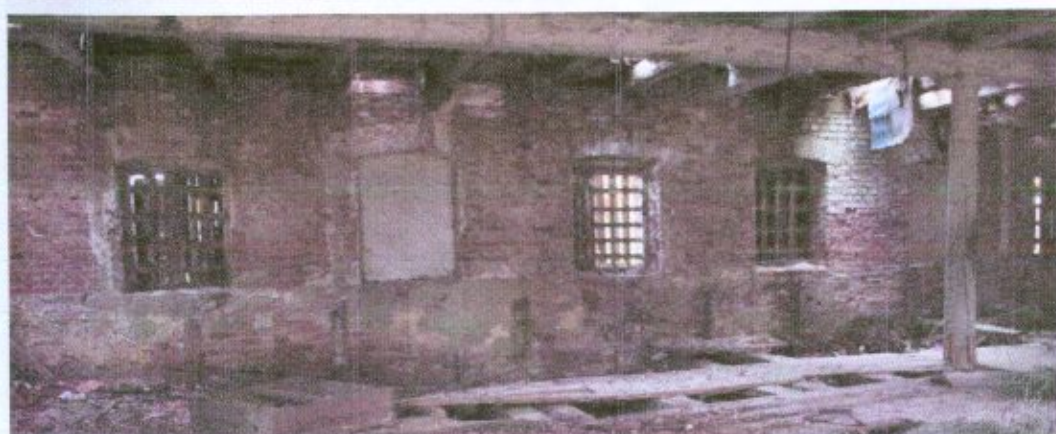
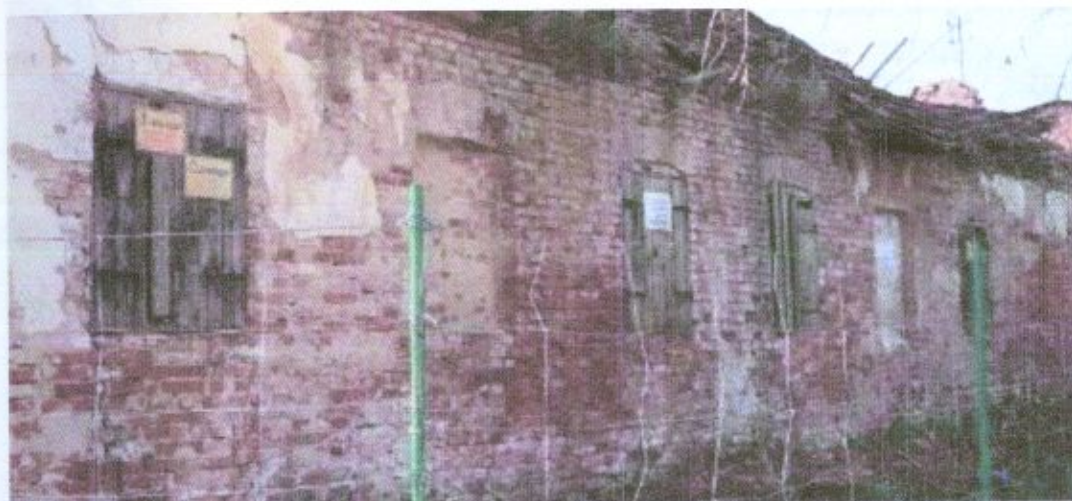
Fot. 19-20. Stan zachowania otworów okiennych w 2021 r.

- Elewacja wschodnia

Otwory okienne nieoszkłone, niekiedy zamknięte 2-skrzydłowymi deskowymi okiennicami na zawiasach pasowych, o łąkach prostych, pełnych lub półkolistych. Pomiedzy oknami blendy.

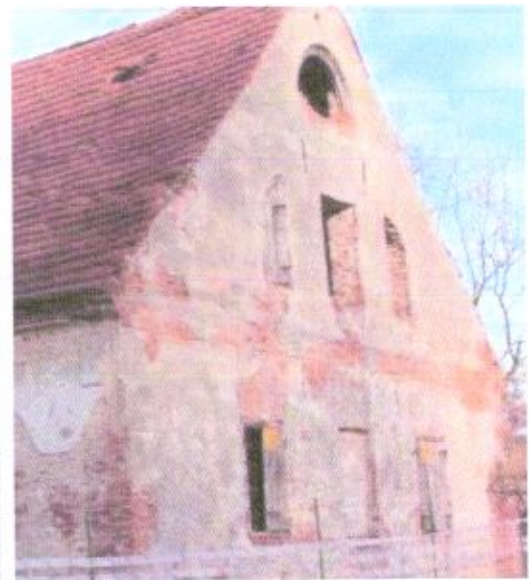

Fot. 21. Widoczne na starej fotografii oryginalne okiennice na zawiasach.

Fot. 22-23. Stan zachowania otworów okiennych w 2021 r..

- Elewacja południowa

Fot. 24. Widoczne na starej fotografii oryginalne okienice na zawiasach. Po prawej stan w 2021 r.

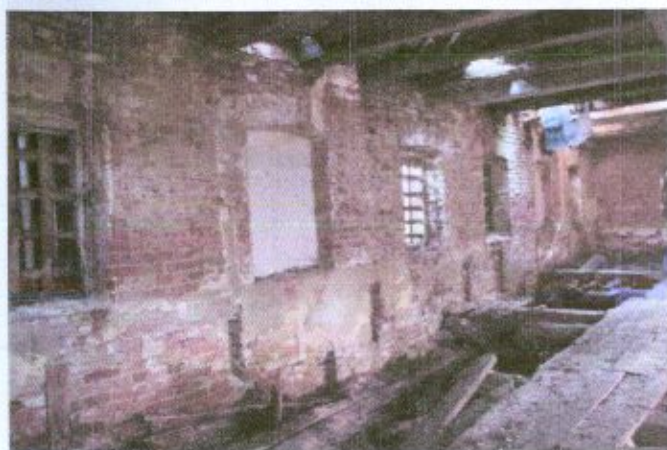

Fot. 25-29. Zachowane oryginalne ościeżnice w otworach okiennych oraz okienice na zawiasach.

2.2.3. WNETRZE

- Ściany

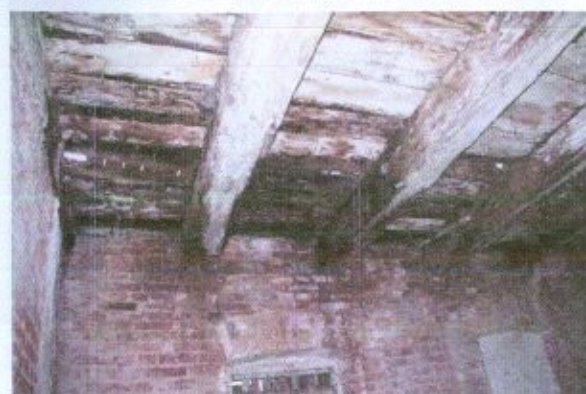
Wewnętrzne ściany spichrza były otynkowane zaprawią wapienną, którą pokrywały pobiałą. Obecnie tynk we wnętrzu zachował się jedynie szczątkowo.

Fot. 30. Stan zachowania wnętrza spichrza w 2021 r.

- Strop

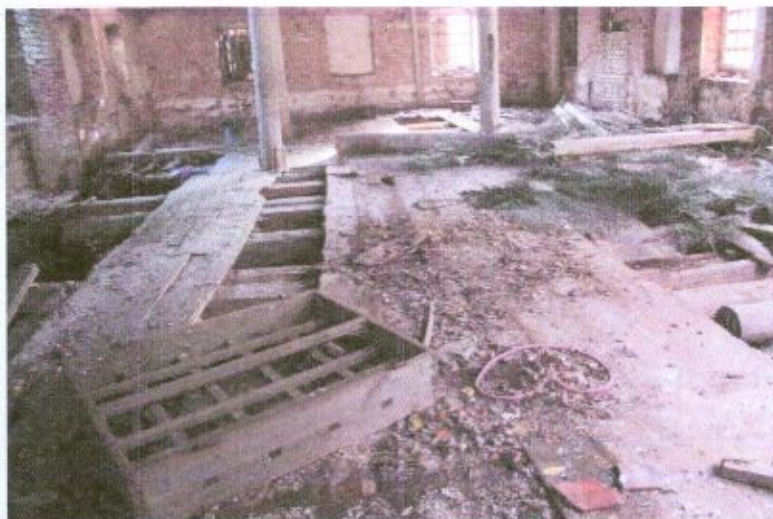
Strop spichlerza jest belkowy, nagi, wzmocniony drewnianymi podciągami wspartymi na drewnianych kolumnach o prostych głowicach. Strop oraz kolumny z głowicami pokryte są pobiałą.

Fot. 31-35. Stan zachowania stropu spichrza w 2021 r.

- podłoga

Podłogi wnętrza spichrza są deskowe, deski umieszczone są na belkach. Obiekt jest niepodpiwniczony, dlatego też belki położone są na podłożu, co bardzo źle wpłynęło na ich stan zachowania. Belki są przegniłe, a deski na belkach znajdują się w bardzo złej kondycji.

Fot. 35-39. Stan zachowania podłogi spichrza w 2021 r.

2.2.4. WIEŻBA DACHOWA

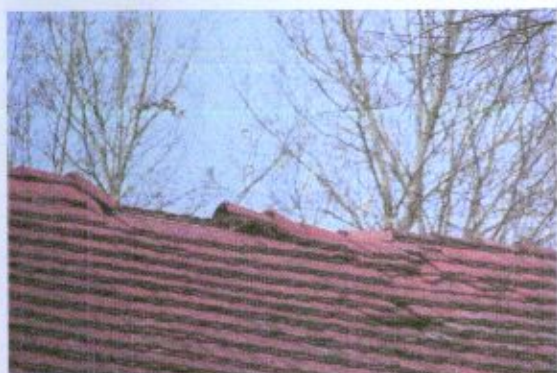
Więżba krokwiowo-jętkowa ze stolcem podwójnym stojącym, poddasze jest 2-kondygnacyjne.

Fot. 40-44. Stan zachowania więźby dachowej spichrza w 2021 r.

2.2.5. DACH

Dach pokryty jest dachówką „karpówką”, ułożoną „w koronkę”. Kalenica przykryta jest „gąsiorami”. Konstrukcja dachu grozi zawaleniem.

Fot. 45-49. Stan zachowania dachu spichrza w 2021 r.

2.2.6. SŁUPKI BRAMY I FRAGMENT PIERWOTNEGO MURU

Na wysokości spichlerza znajduje się fragment pierwotnego muru i słupki starej bramy.

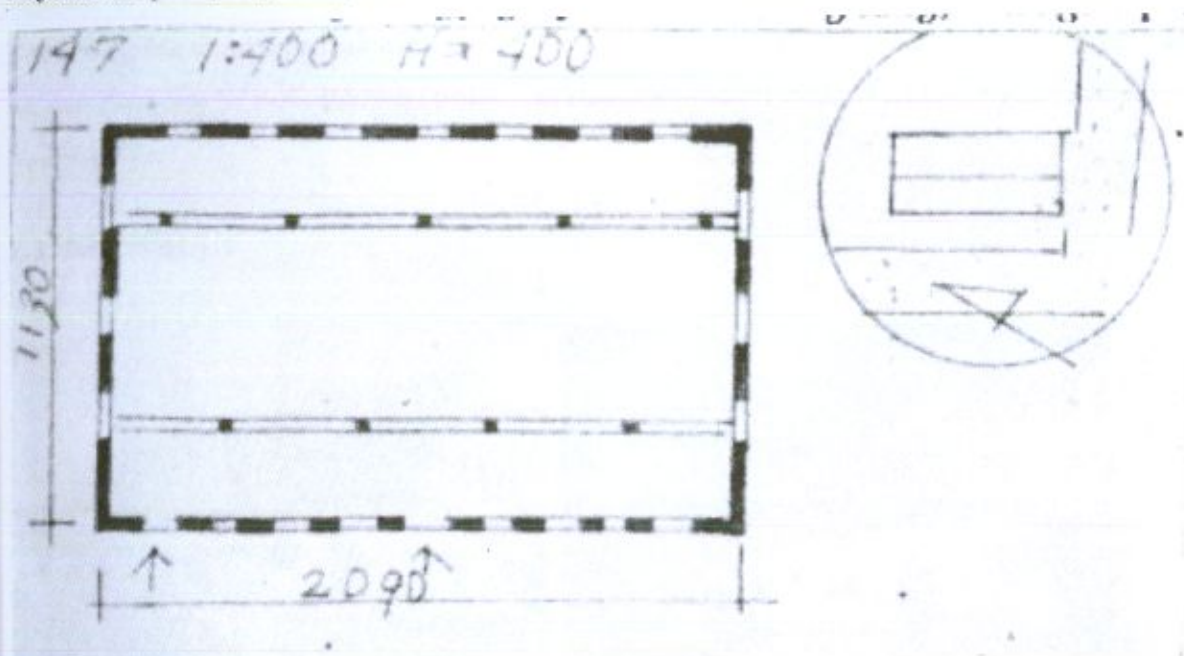
Fot. 50-52. Widoczne na starych fotografiach oryginalne słupki oraz mur, który został poddany pracom naprawczym. Metalowa brama oraz furtka od wewnętrznej strony podwórza są wtórne.

Fot. 53. Stan zachowania słupka i muru pierwotnego w 2021 r.

2.3. RZUT I BRYŁA

Rzut – budynek założony na planie prostokąta, 3-traktowy, trakty podłużne wyznaczone zostały rzędami słupów podporowych.

Rys. 2. Rzut budynku spichrza zbożowego⁵.

- **Bryła** - obiekt niepodpiwniczony.

Fot. 54-55. Stan zachowania spichrza w 2021 r.

⁵ Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, Zespół folwarczny- karta założenie, nr. 5071

2.4. KOMPOZYCJA I WYSTRÓJ ARCHITEKTONICZNY

Z zachowanych zdjęć z Karty Ewidencyjnej Zabytku Architektury i budownictwa z lat 90. wynika, że w tamtym okresie spichrz był w całości otynkowany zaprawą wapienną gładką oraz pobielony. Na czterech narożnikach budynku widoczne są bonie. Tynk na gzymsie podokapowym jest profilowany. W południowej i północnej elewacji widzimy podział na kondygnacje za pomocą pasa z tynku.

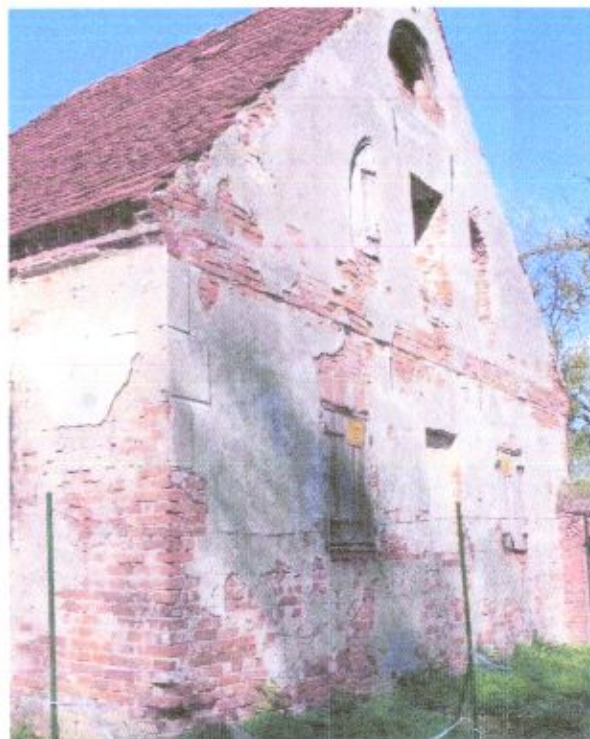
2.5. ELEWACJE

Fot. 56-57. Elewacja zachodnia: 9-osiowa. W osi elewacji umieszczone są drzwi wejściowe, 5 otworów okiennych i 2 blendy okienne. W narożnikach murów widoczne boniowania. Gzyms profilowany.

Fot. 58-59. Elewacja wschodnia: 7-osiowa, w osi elewacji znajdują się otwory i blendy okienne. W narożnikach murów widoczne boniowania. Gzyms profilowany. Blendy pomiędzy otworami okiennymi.

Fot. 60-61. Elewacja południowa: 3-osiowa. Pomiędzy kondygnacjami pas z tynku. Blenda pomiędzy otworami okiennymi. W narożnikach murów widoczne boniowania.

Fot. 62-63. Elewacja północna - analogiczna do elewacji południowej, 3-osiowa. Pomiędzy kondygnacjami pas z tynku. Blenda pomiędzy otworami okiennymi. W narożnikach murów widoczne boniowania.

- **BONIE**

Narożniki ścian spichrza były ozdobione boniowaniem. Co obrazują poniższe zdjęcia. Bonie miały wymiar 54 cm x 51 cm (kwadrat) i 28 cm x 54 cm (prostokąt). Na jednym narożniku znajdowało się 7 boni ułożonych naprzemiennie, tynk był pobielony.

Fot. 64-66. Szczątkowe pozostałości boniowań na narożnikach ścian elewacji spichrza w 2021 r.

- **GZYMS**

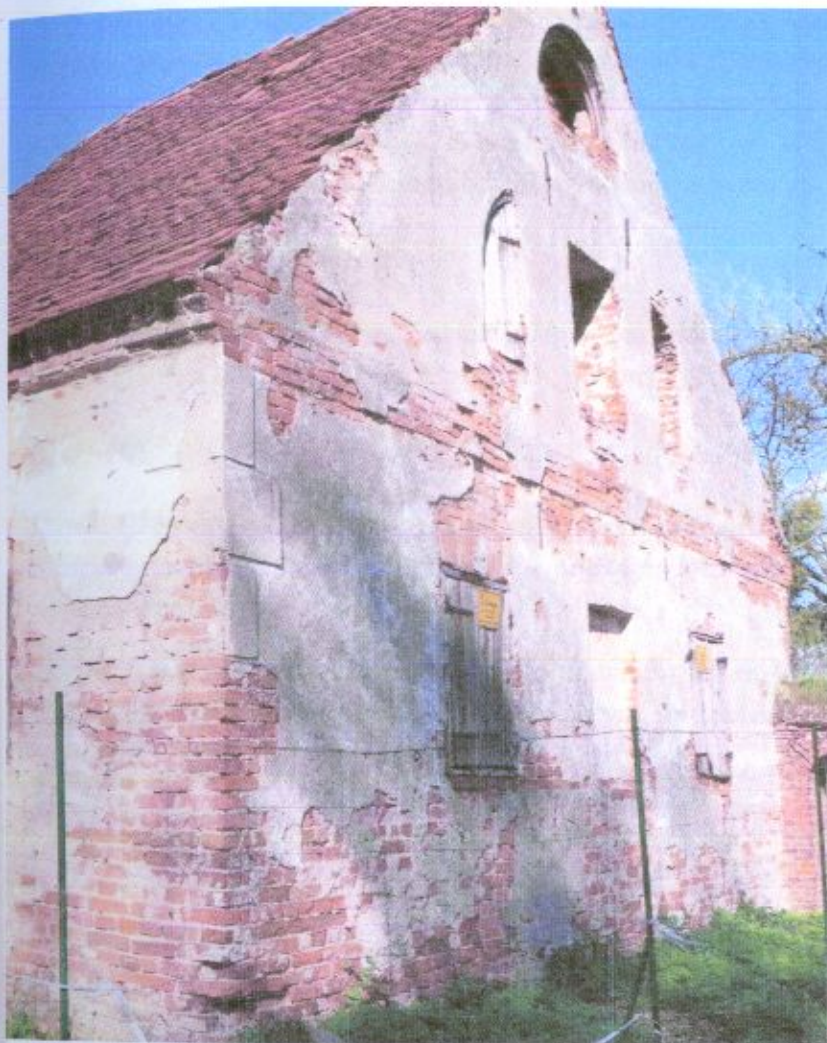
Gzyms podokapowy od strony wschodniej i zachodniej był profilowany, co obrazują poniższe zdjęcia. Oryginalna zaprawa jest w bardzo złej kondycji.

66-67. Szczątkowe pozostałości gzymsu w 2021 r.

- PAS

Na elewacji południowej i północnej pomiędzy kondygnacjami znajdował się pas z tynku.

Fot. 67- 68. Szczątkowe pozostałości pasa między kondygnacjami elewacji w 2021 r.

3. TECHNIKA WYKONANIA ORYGINAŁU

3.1. ELEWACJA

Budynek spichrzu zbożowego - mur z cegły pełnej palonej w wątku krzyżowym o grubości 55 cm, otynkowany. Obiekt niepodpiwniczony. Podmurówka z kamienia polnego na zaprawie wapiennej (mur cyklopowy). Tynki na elewacjach wapienne, pokryte pobiałą. Boniowania na narożnikach wykonane w tynku gładkim. Gzyms profilowany w tynku wapiennym. Pas pomiędzy kondygnacjami na elewacji południowej i północnej w tynku wapiennym.

3.2. STOLARKA OKIENNA

Otwory okienne nieoszlone, niekiedy zamknięte 1 lub 2-skrzydłowymi deskowymi okiennicami na zawiasach pasowych, o łąkach prostych, pełnych lub półkolistych.

3.3. STOLARKA DRZWIOWA

Drzwi główne od zachodu drewniane, 2-skrzydłowe, z żaluzjowym opierzeniem płyt, z nieruchomym pierwotnie oszklonym 4-polowym nadświetlem, zamknięte łękiem prostym na zawiasach pionowych zamykane na kłódkę.

Drzwi po lewej stronie - obecnie skrzydło drzwi jest wtórne. Pierwotnie drzwi 1-skrzydłowe z 6-polowym nadświetlem, zamknięte łękiem prostym, na zawiasach pionowych, zamykane na kłódkę.

3.4. DACH

Pokrycie dachu - dachówka „karpówka” ułożona „w koronkę”. Kalenica przykryta „gąsiorami”.

3.5. WIĘŻBA DACHOWA

Krokwiowo-jętkowa ze stółcem podwójnym stojącym, poddasze jest 2-kondygnacyjne.

3.6. WNĘTRZE

Strop - belkowy nagi, wzmocniony drewnianymi podciągami wspartymi na drewnianych kolumnach o prostych głowicach. Podłogi na wszystkich kondygnacjach - deskowe. Ściany wnętrza spichrza otynkowane zaprawą wapienną z pobiałą.

3.7. SŁUPKI BRAMY I MUR

Słupki bramy oraz pierwotnego muru murowane z cegły pełnej palonej w wątku krzyżowym. Szczyty słupków ceglanych oraz pierwotnego muru wykonane z cegły wymurowanej pod skosem. Podmurówka muru ogrodzenia z kamienia polnego na zaprawie wapiennej (mur cyklopowy).

4. OPIS STANU ZACHOWANIA

4.1. BUDYNEK SPICHRZA ZBOŻOWEGO

Budynek spichrza zbożowego z II poł. XIX w. jest w bardzo złym stanie zachowania i grozi zawaleniem. Spowodowane jest to zaniedbaniem obiektu przez wiele lat. Głównym zagrożeniem dla osób przebywających w budynku i w jego otoczeniu jest zły stan techniczny dachu, stropu, podłóg oraz ścian zewnętrznych. Budynek może stanowić zagrożenie dla osób i mienia.

Dach ma liczne ubytki w dachówce, zawalił się w części północnej zabytku. Poprzez przeciekanie wody deszczowej przez lata konstrukcja więźby dachowej uległa destrukcji. Na belkach zaobserwowano korozję biologiczną i uszkodzenia mechaniczne. Konstrukcja więźby dachowej jest niestabilna, belki uginają się pod ciężarem ceramicznej dachówki. We wnętrzu obiektu można zobaczyć bardzo zły stan zachowania stropu wzmocnionego drewnianymi podciągami, które są wsparte na drewnianych kolumnach o prostych głowicach. Niektóre kolumny przewróciły się, co naruszyło konstrukcję budynku. Drewniane podciągi są zbutwiałe i spróchniałe, jak również deski podłogowe ułożone na nich. Konstrukcja stropu jest naruszona i grozi zawaleniem. Na belkach zaobserwowano korozję biologiczną i uszkodzenia mechaniczne. Jeszcze w gorszym stanie jest podłoga deskowana, pod którą znajdują się zbutwiałe belki położone bezpośrednio na podłożu. Belki te narażone były cały czas na działanie wody dostającej się z wód gruntowych, jak również poprzez przeciekający dach i dostającą się do środka wodę opadową. Dlatego też belki przy gruncie są cały czas zawilgocone. Deskowanie drewniane jest uszkodzone, zauważono liczne ślady korozji biologicznej. Stan wszystkich elementów drewnianych wewnątrz obiektu jest bardzo zły.

Konstrukcja murów spichrza z cegły jest naruszona w części północnej, gdzie zawalił się dach. Cegły są tam w najgorszej kondycji. Pudrują się i kruszą, często nie posiadają oryginalnego spieku. Widoczne są pęknięcia muru oraz brak spoiny pomiędzy ceglami. Gzyms w miejscu zawalenia dachu jest naruszony od strony wschodniej jak i zachodniej. Pierwotnie spichlerz zbożowy był pokryty tynkiem wapiennym, tynk na obiekcie zachował się jedynie szczątkowo. Wewnątrz jak i na zewnątrz widoczne jest odspajanie się tynku od lica cegieł, przez to uwidoczniły się nadproża nad otworami okiennymi i blendami. Na narożnikach spichrza wykonane zostały boniowania w tynku, które również zachowały się szczątkowo. Dawniej także gzyms był otynkowany i szczątkowo zachował się profil tego gzymsu w tynku. Na ścianie północnej i południowej widoczny jest pas w tynku.

4.2. SŁUPKI STAREJ BRAMY ORAZ FRAGMENT PIERWOTNEGO MURU

Stan zachowania słupków bramy jest zły. Szczyt pierwotnie wymurowano na cegłę pod skosem, obecnie pokryty jest przez roślinność zieloną, glony mchy i porosty. Widać liczne ubytki w cegle jak i w spoinie. Widoczne wtórne prace naprawcze z zastosowaniem cementowej spoiny, która niekorzystnie wpłynęła na zabytkową bramę. Tkwiące w murze ceglany zawiasy uległy korozji, co spowodowało rozsądzenie cegieł. Łuk w słupku, znajdujący się między słupkiem bramy a murem, uległ destrukcji - spadły cegły. Ogrodzenie nie posiada oryginalnej bramy oraz furtki, która powinna być zamocowana na zawiasach tkwiących w słupkach.

Pozostałości pierwotnego muru są w bardzo złym stanie zachowania. Widać liczne ubytki w cegle oraz spoinie. Widoczne są wtórne prace naprawcze z zastosowaniem cementowej spoiny, która niekorzystnie wpłynęła na zabytkowy mur. Na powierzchni cegieł widoczna jest zaprawa cementowa, która jest pokryta przez mchy i porosty. Mur ceglany na fundamencie kamiennym (mur cyklopowy) oddziela drogę dojazdową do pałacu od sadu. Mur ceglany uległ zawaleniu, prawdopodobnie jest to spowodowane zastosowaniem zaprawy cementowej w poprzednich pracach remontowych. W tylnej części muru została wykonana wylewka cementowa, a sam mur został otynkowany prawdopodobnie zaprawą cementową. Na szczyt muru została zamocowana dachówka na zaprawę cementową. Pierwotnie szczyty murów i słupków były zakończone cegłą wmurowaną na skos.

III. WYTYCZNE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

1.1. BUDYNEK SPICHRZA ZBOŻOWEGO

Stan zachowania obiektu jest bardzo zły i potrzebuje natychmiastowych prac budowlano-konserwatorskich, aby zapobiec katastrofie. Obiekt mieści się na terenie Domu Dziecka, co stwarza ogromne zagrożenie. W chwili obecnej obiekt został otoczony ogrodzeniem oraz na budynku zostały umieszczone tabliczki z ostrzeżeniem o niebezpieczeństwie. Pod elewacją wschodnią i zachodnią umieszczono belki, które zabezpieczają obiekt przed zawaleniem.

Stwierdzono bardzo zły stan zachowania wszystkich elementów drewnianych wewnątrz budynku. Z tego względu należy przystąpić do demontażu dachówek i więźby dachowej, której belki są porażone korozją biologiczną. W sposób bardzo ostrożny z więźby dachowej należy zdjąć dachówki. Dachówki w dobrym stanie należy odłożyć na paletę do powtórnego wykorzystania. Po demontażu dachówek należy zdemontować więźbę dachową, jeżeli konstrukcja drewniana nie spełnia swojej roli tak samo jak konstrukcja stropu i podłogi. Wszystkie drewniane elementy należy usunąć z murów spichrza. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich należy dokładnie zinwentaryzować wszystkie drewniane elementy i na tej podstawie odtworzyć je w tych samych wymiarach. Ocenic czy jakieś belki nadają się do ponownego zastosowania.

Mury elewacji spichrza są w bardzo złym stanie, ściany posiadają zarysowania, spękania oraz odspojenia tynku. Poprzez zawalenie się dachu została naruszona konstrukcja ścian, dlatego też ściany w złym stanie należy w górnej części rozebrać (tam gdzie widoczne spękania), aby powtórnie je wymurować według odpowiedniego wątku i ustabilizować konstrukcję. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich należy ocenić stan zachowania murów pod względem konstrukcji. Prace przy obiekcie muszą być tak prowadzone, aby zachować jak najwięcej substancji oryginalnej. Tam, gdzie występują pęknięcia a konstrukcja jest stabilna należy zszyć mur lub przewiązać zachowując oryginalny watek. Należy stwierdzić jaki jest stan fundamentów, w razie konieczności należy je ustabilizować i wzmocnić. Po ustabilizowaniu konstrukcji murów zaleca się założenie izolacji pionowej. Podczas prac konserwatorsko-budowlanych należy odtworzyć elewacje w tynku, zwracając szczególną uwagę na detale architektoniczne, które zdobiły spichlerz. Należy wstawić okna i drzwi wykonane na wzór oryginalnych. Zastanowić się, które elementy można by wykorzystać ponownie. Na zachowane zawiasy założyć okienice wykonane na wzór oryginalnych.

1.2. SŁUPKI STAREJ BRAMY ORAZ FRAGMENT PIERWOTNEGO MURU

Podejmowane działania powinny być ukierunkowane na utwalenie substancji zabytkowej oraz eliminację czynników niszczących. W trakcie prac należy usunąć wszystkie materiały niekorzystnie wpływające na stan zachowania materii zabytkowej lub materiały niewłaściwe ze względu na estetykę obiektu.

Słupkom bramy i fragmentowi pierwotnego muru należy przywrócić dawny blask. Usunąć zaprawy cementowe, które niekorzystnie wpływają na obiekt. Przeprowadzić dezynfekcję na porastającą zielenią oraz mchy i porosty. Oczyszczyć mur ceglany z zabrudzeń i nawarstwień. Usunąć cegłę, która jest w złym stanie zachowania, kruszy się i rozwarstwia. Wymienić ją na nową o tych samych wymiarach i właściwościach. Na szczyt słupków i szczyt muru należy wymurować cegłę pod skosem, tak jak była wymurowana oryginalnie. Wszystkie dachówki założone na zaprawę cementową należy zdemontować. Należy uzupełnić ubytki w cegle a następnie wyspoinować słupki i mur fugą np. firmy Optolith dopasowaną do koloru oryginalnej fugi. Na sam koniec scalić kolorystycznie słupki bramy i mur farbami firmy Keim. Przeprowadzić hydrofobizację skosów preparatem np. SNL firmy Remmers.

Prace powinny być prowadzone i koordynowane przez osobę doświadczoną, posiadającą odpowiednie kwalifikacje, określone w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Równie ważne jest to, aby prace były prowadzone pod nadzorem konserwatorskim oraz wykonywane przez fachowców z zastosowaniem tradycyjnych technologii oraz wysokogatunkowych materiałów lub atestowanych produktów dedykowanych obiektom zabytkowym.

2. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO – RESTAURATORSKICH

2.1. BUDYNEK SPICHRZA ZBOŻOWEGO

1. Po uzyskaniu nieograniczonego dostępu do obiektu, przed przystąpieniem do właściwych czynności należy sporządzić szczegółową dokumentację fotograficzną i opisową stanu zachowania. Należy zinwentaryzować poszczególne elementy obiektu (dach, więźbę dachową, strop, mury obiektu z otworami okiennymi i blendami, podłogę deskowaną i belki pod nią). Należy zinwentaryzować zachowane fragmenty pierwotnego detalu elewacji, odwzorowując dokładnie rysunek i układ dekoracyjnych profili gzymsów i boniowań. Należy także zwymiarować pas w tynku na ścianie południowej i północnej, który dzieli kondygnacje.
2. W związku z tym, że budynek tworzy zagrożenie i w każdej chwili może się zawalić prace budowlano-konserwatorskie należy rozpocząć od demontażu dachówki. Podczas tych prac trzeba uporządkować dachówkę, która nadaje się do ponownego wykorzystania. Dachówkę zgromadzić na paletach, aby w przyszłych pracach można było ją ponownie wykorzystać. Do wymiany należy zamówić dachówkę o takich samych wymiarach i kształtach jak dachówka oryginalna.
3. Jeżeli okaże się, że w chwili obecnej nie produkuje się tego typu dachówki należy dach odtworzyć z nowej dachówki, ale bardzo zbliżonej do dachówki oryginalnej - „karpiówki”. Dach należy odtworzyć „na koronkę”, tak jak został pierwotnie wybudowany.
4. W kolejnym etapie należy zdemontować uszkodzoną więźbę dachową. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich należy dokładnie zinwentaryzować więźbę dachową, aby później ją odtworzyć z belek tych samych przekrojów. Należy odtworzyć więźbę krokwiowo-jętkową ze stolcem podwójnym stojącym i poddaszem 2-kondygnacyjnym.
5. Należy zdemontować strop, gdyż drewno jest w bardzo złej kondycji i nie spełnia swojej funkcji. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich należy dokładnie zinwentaryzować strop, aby później odtworzyć go z belek o tych samym przekroju.

6. Kolumny z głowicami pod stropem należy zdemontować. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich należy dokładnie zinwentaryzować kolumny oraz ich rozstawienie w pomieszczeniu, aby później je odtworzyć z belek z głowicami o tym samym przekroju. Zastanowić się czy belki nadają się do ponownego umieszczenia w obiekcie.
7. Należy oczyścić wnętrze pomieszczenia i otoczenie spichrza z wszelkiego rodzaju gruzu. Cegły oryginalne, które są w dobrym stanie i nadają się do wykorzystania zgromadzić na paletach. Cegły, które są uszkodzone i nie posiadają spieku należy wyrzucić do kontenera na gruz. Wszystkie elementy drewniane, które są spróchniałe, zbutwiałe, przegniłe zgromadzić w jednym miejscu, aby później je wywieźć. Podczas trwających prac porządkowych wewnątrz obiektu należy dokładnie ocenić stan zachowania murów spichrza. Należy zwrócić uwagę na wążek ceglany, wymiary oryginalnej cegły oraz grubość spoiny, rozmieszczanie okien i drzwi.
8. Należy przystąpić do demontażu deskowanej podłogi pierwszej kondygnacji. Drewno jest w bardzo złej kondycji, umieszczone na zawilgoconych belkach. Należy zachować ostrożność przy demontażu. Po demontażu desek podłogowych należy wykonać inwentaryzację belck i zobaczyć, jak są rozmieszczone, jaki mają przekrój. Następnie belki należy zdemontować. Były one przez lata narażone na wilgoć podciągana z gruntów, jak również opady atmosferyczne przenikające z nieszczelnego dachu. Po demontażu belek należy ocenić stan zachowania fundamentów kamiennych spichrza oraz murów elewacji.
9. Należy ocenić stan zachowania murów ceglanych elewacji. Te, które są w złej kondycji, a ich konstrukcja jest naruszona, należy rozebrać do zdrowej warstwy i powtórnie wymurować. Podczas prac budowlano-konserwatorskich należy selekcjonować cegłę. Cegłę oryginalną, która jest w dobrym stanie zachowania należy składować na paletach, aby móc ją powtórnie wykorzystać. Cegłę, która jest popękana, kruszy się i nie posiada oryginalnego spieku należy wyrzucić do kontenerów z gruzem. Wszystkie miejsca, gdzie widoczne są spękania, a konstrukcja muru jest stabilna należy przeszyć metodą Helifix lub przemurować zachowując oryginalny wążek.
10. Tam gdzie mur jest w dobrej kondycji wraz z fundamentami należy go pozostawić. Prace przy obiekcie muszą być tak prowadzone, aby zachować jak najwięcej oryginalnego muru.

Po oczyszczeniu powierzchni muru należy zabezpieczyć odpowiednio wszystkie zdiagnozowane uszkodzenia konstrukcyjne murów. Rysy oraz większe spękania ustabilizować stosując gotowy zestaw do wzmacniania murów np. Helifix. Wzmocnienia wykonać zgodnie z instrukcją techniczną i zaleceniami producenta.

11. Należy przeprowadzić dezynfekcję skażonych biologicznie partii murów, fundamentów. Do tego celu zaleca się użycie preparatu biobójczego opartego na czwartorzędowych solach amonowych w stężeniu 5-10%, np. Algat firmy Altax lub Biotin R firmy CTS. Roztwór nanosić w formie natrysku lub z pędzla. Zabieg należy powtórzyć.
12. Podczas trwających prac budowlano-konserwatorskich, należy równolegle zdemontować okienice z zawiasów, zachowane framugi okien oraz drzwi. Dokładnie zinwentaryzować otwory okienne i drzwiowe, aby później odtworzyć szerokość i wysokość otworu, grubości ścian oraz rozmieszczenie otworów drzwiowych i okiennych. Zastanowić się czy niektórych elementów nie uda się wykorzystać ponownie.
13. Stolarka drzwiowa i okienna, która się zachowała w murach spichrza jest w bardzo złym stanie. Po demontażu należy wszystkie elementy sfotografować i opisać. Zwrócić szczególną uwagę na elementy metalowe jak zawiasy oraz okucia w okienicach i w drzwiach. Na podstawie zachowanych elementów należy odtworzyć w takiej samej formie nowe zawiasy, okucia, które wykorzystane będą w nowych okiennicach oraz drzwiach.
14. Należy zwrócić szczególną uwagę na stan zachowania fundamentów. Jeżeli fundamenty są w złym stanie należy je wzmocnić i ustabilizować.
15. Po odkopaniu fundamentów zaleca się wykonanie izolacji pionowej, przeciwwilgociowej na zewnętrznych ścianach fundamentowania, np. materiałem firmy Remmers.
16. Wokół spichrza należy wykonać „opaskę” żwirową z otoczków lub łamanego granitu wraz z obrzeżem z kostki kamiennej. Zabezpieczy to przed przenikaniem wody i topniejącego śniegu do bezpośrednio przyległego gruntu wokół spichrza, a co za tym idzie, odetnie się możliwość przenikania wilgoci do fundamentów i wnętrza spichrza poprzez fundamenty. Szerokość opaski nie powinna być mniejsza niż 40-50 cm.

17. Podczas prac budowlano-konserwatorskich należy przemurowywać obiekt cegłą o takich samych wymiarach jak cegła oryginalna (30x15x7,5cm). Spoina powinna mieć szerokość 1,5 cm. Murowanie należy wykonać z powtórzeniem oryginalnego wątku krzyżowego, stosując zaprawę wapienną z dodatkiem cementu trasowego np. firmy Optolith. Należy odtworzyć otwory okienne oraz drzwiowe, jak również blendy, w tych samych miejscach. Ewentualnie blendy można zastąpić oknami, aby do budynku dostawało się więcej światła, gdyż obiekt będzie pełnił funkcję użytkową. Wyrazić na to zgodę musi WKZ.
18. Ze względu na przyszłą funkcję użytkową obiektu należy zaprojektować podłogę pierwszej kondygnacji, aby spełniała funkcje cieplne. Górna część podłogi powinna być wykonana z deski, aby nawiązywała do pierwotnego wyglądu podłogi oryginalnej.
19. Na wzór oryginalnego stropu należy odtworzyć na murach spichrza strop belkowy nagi, wzmocniony drewnianymi podciągami, wspartymi na drewnianych kolumnach o prostych głowicach. Ewentualnie, strop od strony poddasza można ocieplić, a na wierzch zastosować podłogę wykonaną z deski, aby nawiązywała do pierwotnej podłogi. Wyrazić na to zgodę musi WKZ.
20. Należy odtworzyć więźbę dachową krokwiowo-jętkowa z nowych belek ze stolcem podwójnym stojącym, z poddaszem 2-kondygnacyjnym.
21. Na więźbie dachowej zamontować dachówkę „karpówkę” na koronkę, tak jak było to zrobione w oryginale. Ewentualnie, ze względu na przyszłą funkcję użytkową obiektu, poddasze należy ocieplić. Wyrazić na to zgodę musi WKZ.
22. Należy zaprojektować schody do wejścia na poddasze. Nie zachowały się zdjęcia oryginalnych schodów. Projekt schodów musi zostać zaakceptowany przez WKZ.
23. Wewnętrzne mury spichrza należy otynkować, najpierw zaprawą podkładową gruboziarnistą wapienno-trasową, a następnie drugą warstwą wierzchnią z kruszywem o mniejszej frakcji. Powierzchnie zatrzeć gładko, zgodnie z historycznym opracowaniem. Użyć należy np. zapraw Optolith.

24. Na podstawie pobranej próbki do badań: tynku z pobiałą, ze wzornika firmy KEIM został wybrany odpowiedni jasny kolor, aby odzwierciedlić kolor pobiałą wewnątrz. Kolorem tym jest kolor KEIM 9317. Kolor ścian musi zostać zaakceptowany przez WKZ.
25. Wnętrza pomieszczeń należy przystosować do funkcji użytkowej (instalacja elektryczna, kanalizacja, ogrzewanie, doprowadzenie wody itp.).
26. Gdy zajdzie taka potrzeba, obszary osłabione tynków należy wzmocnić strukturalnie środkiem hydrofilnym opartym na estrach etylowych kwasu krzemowego np. Funcosil KSF 300 firmy Remmers.
27. W razie konieczności tynki podklejać preparatami mineralnymi na bazie związków krzemooorganicznych lub produktami na bazie koloidalnych cząsteczek nanowapna.
28. Tam, gdzie występują ubytki w tynku należy założyć tynk, jak w pierwotnym wyglądzie spichlerza. Najpierw zaprawą podkładową gruboziarnistą wapienno-trasową, a następnie drugą warstwą wierzchnią z kruszywem o mniejszej frakcji. Powierzchnie zatrzeć na gładko, zgodnie z historycznym opracowaniem. Użyć należy np. zapraw Optolith.
29. Na narożach budynku, jeżeli nie zachowały się bonie w tynku, należy je odzwierciedlić. Na narożu znajdowało się 7 boni naprzemiennych (kwadrat o wymiarach 54 x 51 cm, oraz prostokąt 28x 50 cm).
30. Na ceglanym gzymsie należy wykonać gzyms ciągniony profilowany jak było to zrobione pierwotnie. Gzymsy powinna ciągnąć osoba z doświadczeniem.
31. Na ścianie południowej i północnej, pomiędzy kondygnacjami, należy odzwierciedlić pas w tynku, tak jak to było wykonane w oryginalnej dekoracji architektonicznej spichrza. Podczas prac starać się zachować jak najwięcej oryginalnego tynku, który jest w dobrym stanie.
32. W otworach okiennych na pierwszej kondygnacji umieścić nowe okna spełniające parametry cieplne, otwierane do środka, dwuskrzydłowe. Zamontować dwa małe okienka w elewacji zachodniej. Na elewacji południowej i północnej na szczycie w osi środkowej II

kondygnacji poddasza, wstawić należy okna półokrągłe. Poniżej, okno na wysokości I kondygnacji poddasza, w osi środkowej - okno prostokątne dwuskrzydłowe, a w osiach bocznych - okna o łękach półkolistych. Proponowany kolor okien, ciemny brąz. Kolor należy uzgodnić z WKZ.

33. Należy odzwierciedlić dawne okienice na zawiasach. Okienice należy wykonać z desek, zastosować do nich okucia o takich samych kształtach jak oryginał. Okienice należy zaimpregnować, aby nadać im kolor ciemnobrązowy. Zaleca się użycie Sadolin Classic-Heban. Kolor należy uzgodnić z WKZ.
34. Na pobranym do badań oryginalnym tynku z boni znajdował się pierwotny kolor. Odzwierciedlono ten kolor według wzornika KEIM. Dlatego też elewację należy pomalować na kolor KEIM 9096. Kolor należy uzgodnić z WKZ.
35. Aby zabezpieczyć obiekt przed wodą opadową zaleca się zamontowanie rynny i rury spustowej, aby odprowadzić wodę poza mury obiektu.
36. Elementy metalowe tkwiące w elewacji (ankry, zawiasy) po ich oczyszczeniu pomalować czarną matową farbą antykorozyjną np. Hammerite.

2.2. SŁUPKI STAREJ BRAMY ORAZ FRAGMENT PIERWOTNEGO MURU

1. Wykonanie opisowej i fotograficznej dokumentacji stanu zachowania słupków starej bramy oraz fragmentu pierwotnego muru ogrodzenia, uwzględniając wszystkie szczegóły.
2. Zdezynfekować w miejscach widocznego wzrostu mikroorganizmów (glonów i porostów) przy użyciu preparatu jak Algat firmy Altax lub Biotin R firmy CTS.
3. Oczyszczyć z zabrudzeń i nawarstwień korozyjnych za pomocą myjki ciśnieniowej lub niskociśnieniowego agregatu piaskującego typu Roteck.
4. Usunąć cementowe spoiny oraz zwietrzałe i osypujące się fragmenty oryginalnej spoiny.

5. Usunąć cementową zaprawę, na którą były założone wtórne dachówki.
6. Usunąć zwietrzałe i rozwarstwiające się cegły, jeśli lico cegły w całości jest zwietrzałe i wypłukane, należy cegłę wymienić.
7. Wzmocnić oryginalne cegły i spoiny, osłabione lub skruszałe, preparatem Funcosil KSE 300 firmy Remmers.
37. Elementy metalowe tkwiące w elewacji (zawiasy) po ich oczyszczeniu pomalować czarną matową farbą antykorozyjną np. Hammerite.
8. Wykonać uzupełnienie murów nową cegłą o wymiarach identycznych z cegłą oryginalną. Zastosować nowe cegły o właściwościach zbliżonych do oryginału. Murowanie należy wykonać z powtórzeniem oryginalnego wstępu, stosując zaprawę wapienną z dodatkiem trasy np. firmy Optolith.
9. Uzupełnić ubytki w ceglach przy użyciu zapraw Optosan NSR firmy Optolith lub Remmers, dobierając barwę zaprawy do miejsca aplikacji. Powierzchnię uzupełnień należy opracować w sposób naśladujący fakturę oryginalnej cegły.
10. Spoinowanie murów i fundamentów kamiennych zaprawą odpowiednio dobraną pod względem barwy, właściwości i struktury.
11. Na szczyty słupków i muru wymurowanie cegieł pod skosie.
12. Scalić kolorystycznie z oryginałem miejsca uzupełniane, farbami firmy Keim.
13. Przeprowadzenie hydrofobizacji skosów preparatem SNI. firmy Remmers.
14. Zaprojektować bramę oraz furtkę pasującą do oryginalnych zawiasów.

UWAGI KOŃCOWE

Użycie kolorystyki powinno w trakcie prac zostać poprzedzone wykonaniem prób kolorystycznych bezpośrednio na obiekcie. Komisja konserwatorska musi zatwierdzić ostateczny kolor elewacji, okien oraz okienic.

IV. FOTOGRAFICZNA DOKUMENTACJA STANU ZACHOWANIA

- ELEWACJA WSCHODNIA

Fot. 1. Budynek dawnego spichlerza jest w stanie katastrofalnym, grozi zawaleniem. Na elewacji znajduje się tynk w złej kondycji, który odspaja się i odpada od lica muru. Dach z dachówki karpiówki wraz z więźbą dachową jest w bardzo stanie, liczne są ubytki w dachówkach. Od strony północnej dach się zawalił.

Fot. 2-3. Od wschodniej strony mury spichrza są w bardzo złym stanie. W części, gdzie dach się zawalił cegły sypią się i pudrują, pozbawione są oryginalnego spieku. Widoczne pozostałości po dawnym tynku i boniach. W większości tynk odpadł od powierzchni lica ściany.

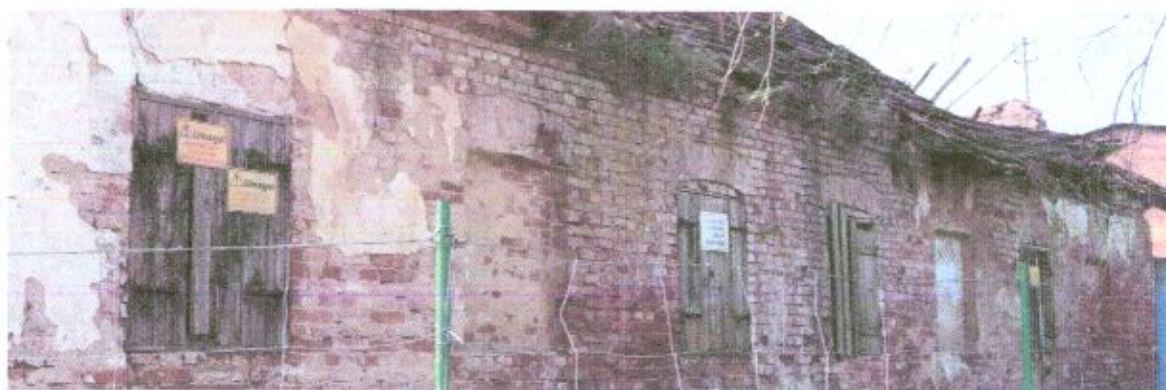
Fot. 4-5. Spichrz był pokryty dachem ceramiczny z dachówki „karpiówki” zakładamy na koronkę. Na szczycie umieszczone były gąsiory.

Fot. 6-7. Dach od strony północnej zawalił się. Belki więźby dachodwój, krokwie orzez część kalnicy wpadła do wnętrza spichrza.

Fot. 8-9. Widoczne belki oraz dachówki, które uległy destrukcji. Belki w bardzo złym stanie, spróchniałe i zbutwiałe, dachówki są popekane.

Fot. 10. Od strony wschodniej znajdowało się 5 otworów okiennych z okiennicami oraz 2 blendy.

Fot. 11-12. W elewacji wschodniej zachowały się otwory okienne nieoszkłone, zamknięte 2-skrzydłowymi deskowymi okiennicami na zawiasach pasowych, o łąkach prostych, pełnych lub półkolistych. Badrzo zły stan drewna okiennic, produkty korozji na zawiasach.

Fot. 13-14. Blendy pierwotnie były oktynkowane, zachowały się w nich tynki.

- ELEWACJA WSCHODNIA

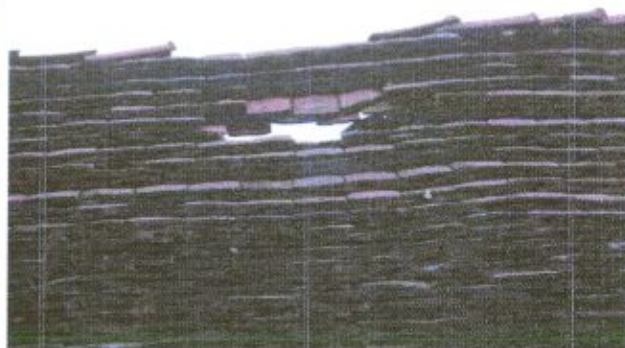
Fot. 15. Od strony elewacji zachodniej widoczny jest zawalony dach. Ściany poniżej zawalonego dachu w bardzo złej kondycji. Cegły sypią się i pudrują, pozbawione są oryginalnego spieku. Gzyms jest uszkodzony. Pomiędzy ceglami brak spoiny, ponieważ została wypłukana.

Fot. 16. Ze względu na zły stan zachowania postawiono konstrukcję z belek, aby zabezpieczyć spichlerz. Obiekt został ogrodzony siatką oraz umieszczone zostały na nim tablice ostrzegające przed niebezpieczeństwem

Fot. 17-18. Widoczny katastrofalny stan spichrza. Więźba dachowa wpadła do wnętrza poddasza. Został uszkodzony gzyms. Widać liczne pęknięcia i bardzo zły stan cegieł i spoiny. Tynk na elewacji zachował się tylko szczątkowo.

Fot. 19-20. Konstrukcja więźby dachowej uległa destrukcji. Widoczne są liczne ubytki w dachówce „karpówce”. Więźba nie spełnia swojej funkcji. Dach grozi kolejnym zawaleniem.

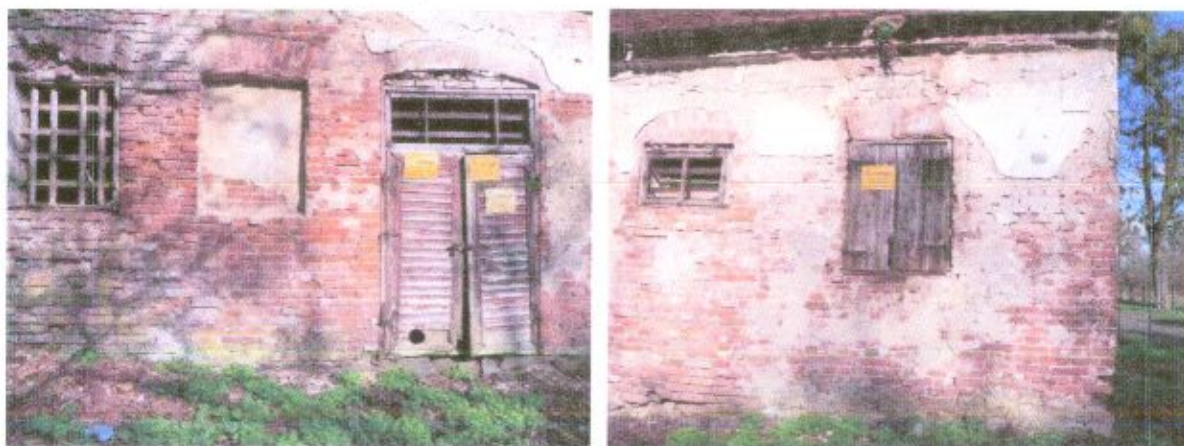
Fot. 21-22. Okna drewniane i drzwi od strony elewacji zachodniej są w bardzo złym stanie. Drewno jest spróchniałe i przegniłe.

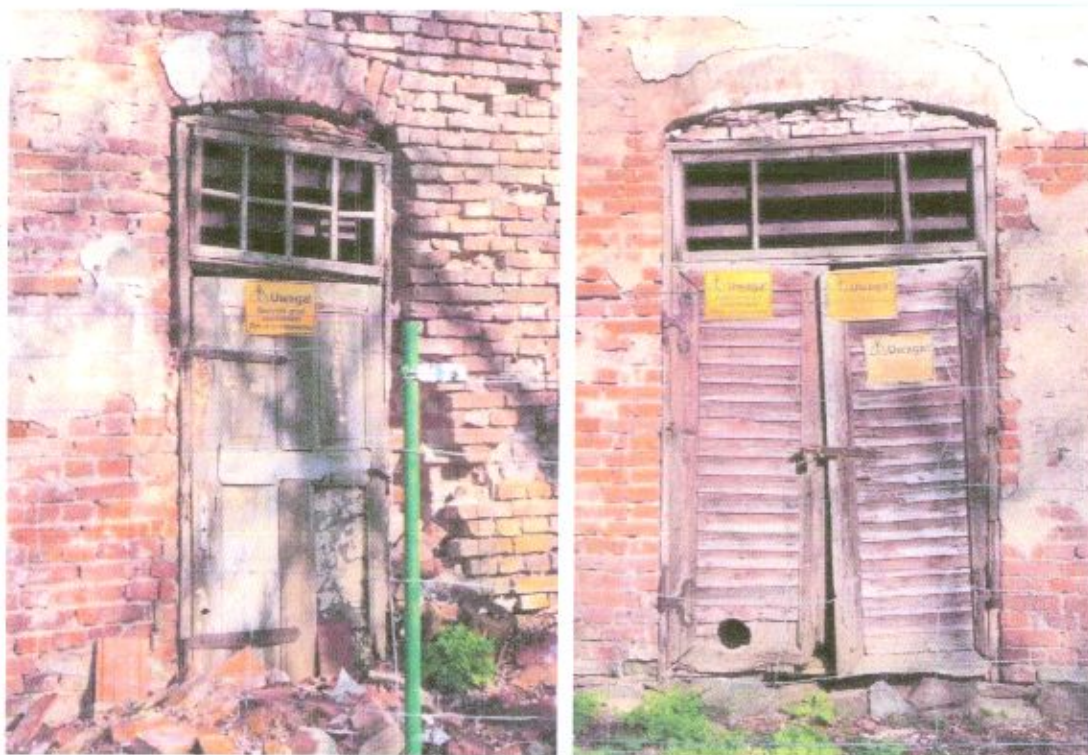
Fot. 23. Widoczne otwory okienne z okiennicami oraz dwa otwory drzwiowe, jak również blendy.

Fot. 24-25. Część północna elewacji zachodniej w najgorszym stanie poprzez zawalony dach. Elewacja z licznymi ubytkami w cegle i spoinie. Pod murami elewacji widoczna dachówka, która spadła podczas zawalenia się dachu.

Fot. 26-27. Większość otworów okiennych nieszkliwionych z drewniana kratą w ościeżnicy jest bez okiennic. Jedynie okienice zachowały się w części zachodnio południowej.

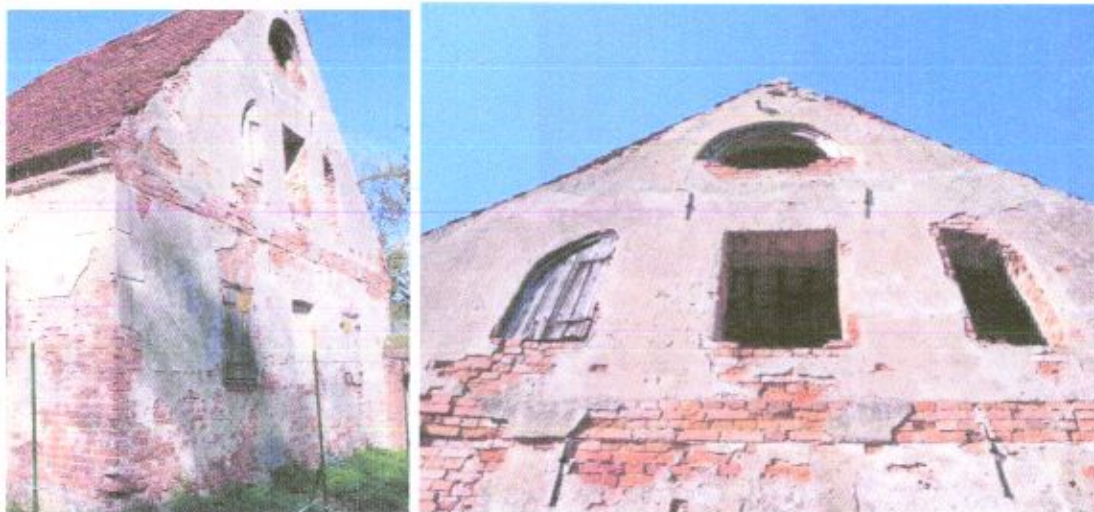

Fot. 28-29. Zachowały się oryginalne drzwi w elewacji zachodniej jednak są w bardzo złej kondycji. Drewno jest spróchniałe i zbutwiałe. Oryginalne zawiasy pokryte są produktami korozji.

Fot. 30. Na elewacji zachodniej widoczne są pozostałości tynku wapiennego, a na narożnikach ślady po boniowaniu.

- ELEWACJA POŁUDNIOWA

Fot. 31-32. Elewacja południowa była 3 osiowa. Na szczycie elewacji mieścił się półokrągły otwór okienny. Pod nim trzy otwory okienne.

Fot. 33. Na samym szczycie zachowała się oryginalna ościeżnica otworu okiennego.

Fot. 34. Po lewej stronie elewacji zachowała się ościeżnica ze skrzydłem okienicy założona na zawiasy.

Fot. 35-36. W dolnej kondygnacji elewacji południowej znajdują się dwa otwory okienne zamknięte okiennicami, a po środku nich umieszczona jest blenda.

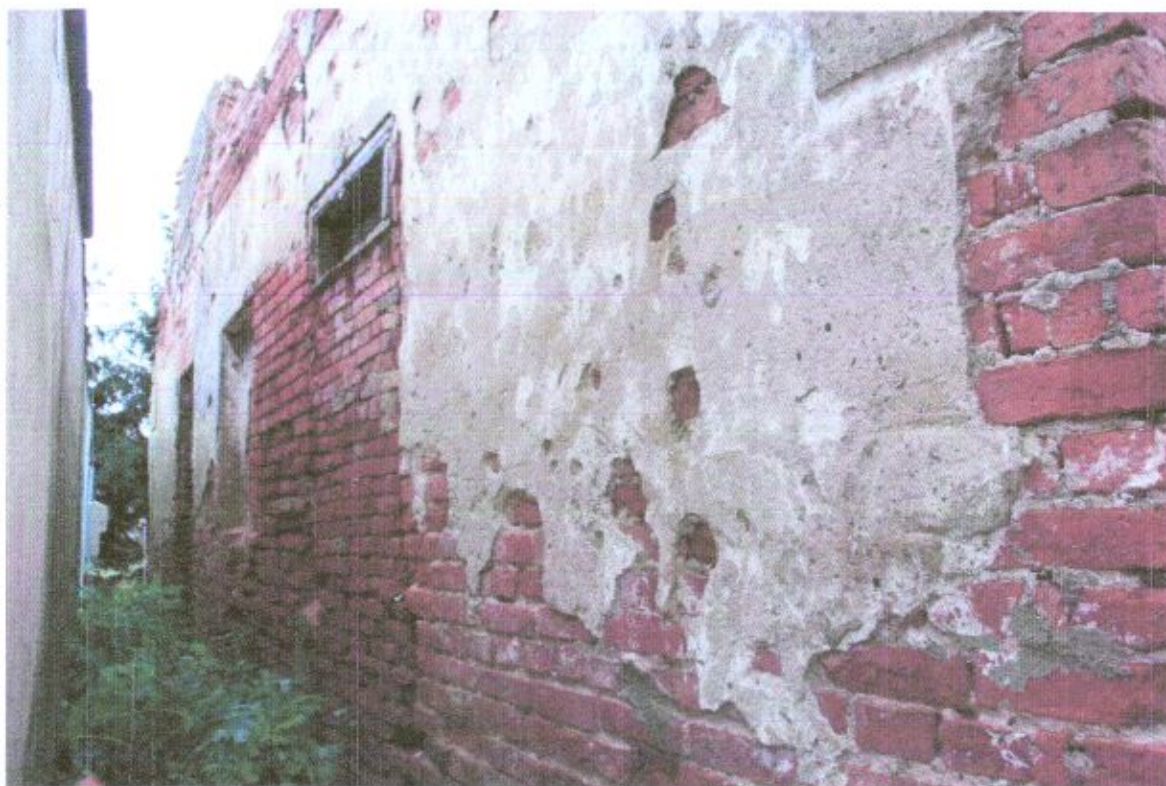
- ELEWACJA PÓLNOCNA

Fot. 37. Elewacja północna od strony garaży jest w najgorszym stanie. Konstrukcja elewacji uległa destrukcji za sprawą zawalenia się dachu. Szczyt spichrza w większości wpadł do środka. Mur jest przechylony i grozi zawaleniem.

Fot. 38. Widoczne krokwie i płatwie uszkodzonej więźby dachowej. Dachówka spadła, mur się przechylił. Bardzo zły stan zachowania muru ceglanego.

Fot. 39. Elewacja północna po lewej stronie posiada wtórny otwór drzwiowy, który prawdopodobnie pierwotnie był oknem. Na środkowej osi posiada blendę. Po prawej stronie zamurowane jest wtórnie okno. Z białej karty wynika, że elewacja północna była analogiczna do elewacji południowej.

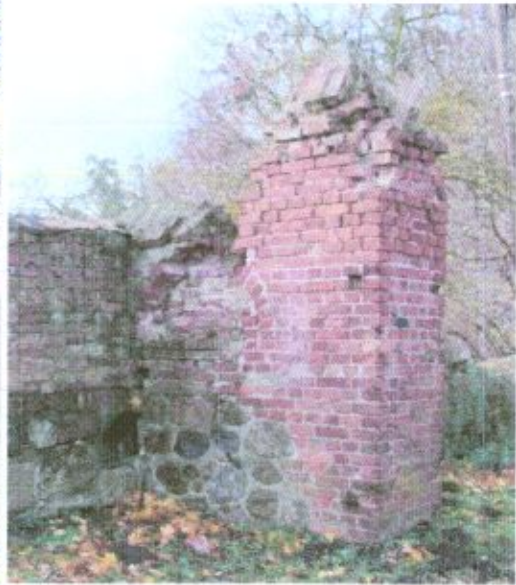

Fot. 40-41. Na elewacji północnej zachowały się pozostałości boniowania na narożniku ściany.

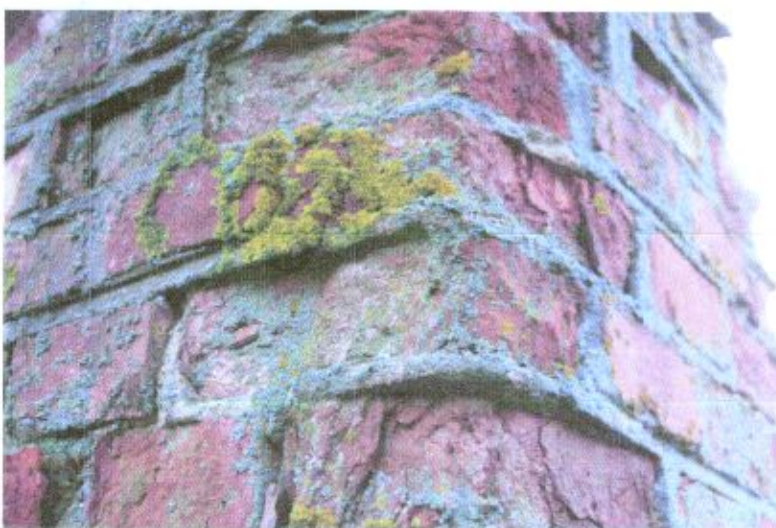
- SŁUPKI STAREJ BRAMY ORAZ FRAGMENT PIERWOTNEGO MURU

Fot. 42-44. Do elewacji południowej spichrza przylega słupek bramy wjazdowej na teren dawnego majątku. Słupek bramy jest w bardzo złym stanie zachowania. Szczyt pierwotnie wymurowano na cegłę pod skosem, obecnie pokryty jest przez roślinność zieloną, glony mchy i porosty. Widać liczne ubytki w cegle jak i w spoinie. Widoczne wtórne prace naprawcze z zastosowaniem cementowej spoiny, która niekorzystnie wpłynęła na bramę zabytkową. Tkwiące w murze ceglany zawiasy uległy korozji, co przyczyniło się do rozsądzenia kształtek ceglanych w murze.

Fot. 45-47. Druga część bramy, słupek oraz pozostałości pierwotnego muru są w bardzo złym stanie zachowania. Widać liczne ubytki w cegle oraz spoinie. Widoczne są wtórne prace naprawcze z zastosowaniem cementowej spoiny, która niekorzystnie wpłynęła na bramę zabytkową. Na powierzchni cegieł widoczna jest zaprawa cementowa, która jest pokryta przez mchy i porosty. Łuk znajdujący się między słupkiem bramy a murem uległ destrukcji.

Fot. 48-50. Słupek bramy wjazdowej na teren sadu jest prawdopodobnie wtórny. Został on wymurowany cegłą na zaprawę cementową, która jest zbyt mocna i wprowadza w obiekt sole rozpuszczalne w wodzie. Pręt metalowy tkwiący w słupku jest skorodowany. Produkty korozji rozsadzają lico cegieł. Dachówka na szczycie słupka została wymurowana na zaprawę cementową.

Fot. 51. Zachowana oryginalna część muru ceglanego wraz ze słupkiem bramy. Uzupełnienia spoiną cementową są wtórne jak i założone na zaprawę cementową dachówki.

Fot. 52-53. Mur ceglany na fundamencie kamiennym (mur cyklopowy) oddziela drogę dojazdową do pałacu od sadu. Mur uległ zawaleniu, prawdopodobnie jest to spowodowane zastosowaniem zaprawy cementowej w poprzednich pracach remontowych. Zaprawa ta widoczna jest pomiędzy ceglami jak również pomiędzy kamieniami polnymi.

Fot. 54-58. Zaprawa cementowa niekorzystnie wpłynęła na stan zachownia muru. W tylnej części muru została wykonana wylewka cementowa, co widać na zdjęciu. Tylna część muru została otynkowana cementem. Na szczyt muru i słupka została zamocowana dachówka na zaprawę cementową. Pierwotnie szczyty murów i słupki były zakończone cegłą wmurowaną na skos.

V. CZĘŚĆ BADAWCZA

1. CEL I ZAKRES BADAŃ KONSERWATORSKICH

Badania *in situ* przeprowadzono w wrzesień 2021 r. Dokonano oględzin obiektu, wykonano dokumentację fotograficzną stanu zachowania pobrano 3 próbek.

2. WYKONAWCY BADAŃ

- mgr Ewa Turowska - zdjęcia
- dr Dorota Sobkowiak – PKZLAB CS
- dr Elżbieta Orłowska - PKZLAB CS

3. METODYKA BADAŃ

Do badań laboratoryjnych pobrano reprezentatywne próbki zapraw z elewacji i wnętrza. Wszystkie miejsca pobrania próbek szczegółowo udokumentowano na fotografiach oraz rysunkach elewacji.

W ramach badań konserwatorskich wykonano:

- dokumentację fotograficzną próbek (fotografia makro- i mikroskopowa w powiększeniu),
- opis makroskopowy próbek (barwa, struktura, tekstura, typ spoiwa, rodzaj wypełniacza),
- naszlif powierzchni (dla drzwi i okien z warstwami malarskimi, w celu określenia stratygrafii warstw),

4. MIEJSCA POBRANIA PRÓBEK

Do badań pobrano następujące próbki:

Próbka 1: tynk wewnętrzny

Próbka 2: tynk zewnętrzny

Próbka 5: fuga zewnętrzna

Próbka nr 1: Zaprawa z pobiałami

Próbka nr 2: Zaprawa pobrana z boni.

Próbka nr. 5. Zaprawa pobrana ze spoiny

5. WYNIKI BADAŃ

5.1. BADANIA PRZYBLIŻONEGO SKŁADU ZAPRAW

Analizę zapraw wykonano metodą wytrawiania w roztworze kwasu solnego. Po zakończeniu reakcji oddzielono i oznaczono ilościowo część nierozpuszczalną w kwasie, określono również masę frakcji przechodzącej przez sito o boku oczka 0,1 mm. Wydzielony wypełniacz poddano badaniom w świetle odbitym mikroskopu stereoskopowego.

Opis makroskopowy zapraw, przebieg reakcji z HCl, stan materiału po zakończeniu reakcji przedstawia tabela 1, przybliżony, masowy skład podano w tabeli 2.

Tabela 1. Opis makroskopowy zapraw

numer próbki	opis makroskopowy	reakcja z 2M HCl		nasiąkliwość w wodzie w %
		intensywność	stan zaprawy	
1	tynek barwy jasnobeżowej, grubości 15 mm, kruchy, słaby. Na powierzchni zachowana farba barwy jasnokremowej	bardzo intensywna reakcja z wydzielaniem pęcherzyków CO ₂	rozpadła się	12,0
2	tynek barwy beżowej, grubości 30 mm, niezbyt mocny, na powierzchni zachowane warstwy farby barwy ugrowej	bardzo intensywna reakcja z wydzielaniem pęcherzyków CO ₂	rozpadła się	12,5
5	zaprawa barwy beżowej, grubości 20 mm, słaba	bardzo intensywna reakcja z wydzielaniem pęcherzyków CO ₂	rozpadła się	15,0

Tabela 2. Przybliżona analiza składu masowego zapraw

nr próbki	spoiwo	% ilość części nierozpuszczalnych w HCl			% ilość węglianów	stosunek spoiwa do wypełniacza	główny składnik wypełniacza nierozpuszczalnego w HCl	inne składniki
		razem	w tym					
			frakcja pęlitowa	kruszywo kwarcowe				
1	wapienne	88,0	8,0	80,0	12,0	1:6	kwarc z przewagą średnioziarnistego, średnio obtoczony	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, glaukonit, macerał drewniany, węgiel drzewny
2	wapienne	88,0	5,0	83,0	12,0	1:6	kwarc o różnej wielkości ziaren i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, glaukonit, okruchy skał obcych (do 5 mm), macerał drewniany, muskowitz
5	wapienne	87,0	5,0	82,0	13,5	1:6	kwarc o różnej wielkości ziaren i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, glaukonit, okruchy ceramiczne, włókna roślinne, muskowitz

6. WNIOSKI KOŃCOWE

Tynki i zaprawę spoinową wykonano na dość skąpym spoiwie wapiennym i kruszywie piaskowym (kwarc z minerałami pochodzenia wietrzeniowego, współobecnymi w złożu) w masowej proporcji spoiwa do wypełniacza około 1:6.

- Tynk wewnętrzny (**próbka 1**) grubości około 15 mm sporządzono na dobrze wyselekcjonowanym kruszywie z dodatkiem węgla drzewnego, wśród części nierozpuszczalnych w HCl odnaleziono pod mikroskopem fragmenty materiału drewnianego. Tynk jest kruchy i słaby, o nasiąkliwości w wodzie 12%, na powierzchni znajduje się warstwa farby barwy jasnokremowej.
- Tynk zewnętrzny (**próbka 2**) charakteryzuje się wypełniaczem o zróżnicowanej wielkości ziaren z domieszką tłuczni skalnego o ziarnach wielkości do 6 mm, w masie zaprawy znajdują się fragmenty materiału drewnianego. Tynk położono w warstwie około 30 mm, materiał nie jest mocny, o wodochłonności 12,5%. Powierzchnię tynku malowano farbą barwy ugrowej.
- **Próbka 3**, którą pobrano z zewnętrznej spoiny, oprócz kruszywa kwarcowego zawiera także drobny tłuczeń ceramiczny, stwierdzono obecność włókien roślinnych. Zaprawa jest słaba, cechuje ją wysoka wodochłonność wynosząca 15%.

UWAGI KOŃCOWE

Oryginalne tynki we wnętrzu spichrza są wapienne. Tynki te w chwili obecnej są kruche i słabe, o nasiąkliwości w wodzie 12%. Na powierzchni tynków znajduje się warstwa farby barwy jasnokremowej. Ze wzornika kolorów firmy KEIM ustalono, że to kolor nr. 9317.

Tak samo oryginalne tynki zewnętrzne na elewacji budynku spichrza są wapienne. Charakteryzują się wypełniaczem o zróżnicowanej wielkości ziaren z domieszką tłuczni skalnego o ziarnach wielkości do 6 mm. W masie zaprawy znajdują się też fragmenty materiału drewnianego. Tynk położono w warstwie około 30 mm, materiał ten jest osłabiony, o wodochłonności 12,5%. Powierzchnię tynku malowano farbą barwy ugrowej. Ze wzornika kolorów firmy KEIM ustalono, że to kolor nr. 9096.

Zaprawa ze spoiny, oprócz kruszywa kwarcowego, zawiera także drobny tłuczeń ceramiczny, stwierdzono obecność włókien roślinnych. Zaprawa jest słaba, cechuje ją wysoka wodochłonność wynosząca 15%.